

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ НЕМАЙНОВИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

THE CONCEPT AND LEGAL NATURE OF THE EXERCISE OF SUBJECTIVE PROPERTY CIVIL RIGHTS

Кохановський В.О., к.ю.н.,

докторант кафедри приватного права

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Стаття присвячена висвітленню однієї із актуальних теоретико – методологічних проблем цивільного права щодо поняття та правової природи здійснення суб'єктивних цивільних немайнових прав, найбільш дослідженими серед яких є особисті немайнові права фізичних осіб. Звертається увага передусім на здатність мати немайнові права як фізичною, так і юридичною особою, на необхідність розрізняти статичну і динаміку окремих видів немайнових прав. На прикладі особистих немайнових прав фізичних осіб визначається статична структура усього переліку немайнових прав, що дозволяє аналізувати не лише їх поняття, але і правову природу та зміст. Пропонується покласти в основу такої структури для всіх видів суб'єктивних немайнових цивільних прав передусім їх інституційну, а тоді і функціональну належність, яка вже передбачена законодавцем стосовно цієї категорії прав, або передбачається перспективним цивільним законодавством у Концепції рекодифікації (оновлення) Цивільного кодексу України. Для визначення правової природи здійснення суб'єктивних немайнових цивільних прав приділяється увага теоретичним розробкам, в яких зміст суб'єктивного особистого немайнового права визначається як особливий через благоволодіння і благовикористання з метою доповнення загально визначеної як у теорії, так і на практиці структури змісту суб'єктивного цивільного права. У процесі аналізу динаміки суб'єктивного немайнового цивільного права науковий пошук спрямовується на можливі види поведінки носія конкретного різновиду суб'єктивного немайнового цивільного права через які реалізуються окремі повноваження, що обумовлюють зміст цього права, а також на його здійснення в цілому, у формі, яка передбачена законом. Автор приєднується до позиції науковців, які пояснюють приватно – правову природу суб'єктивних немайнових цивільних прав свободою вибору кожної людини, яка народжується вільною, самостійно та за власною ініціативою обирати для себе форми, способи, характер тощо взаємодії із зовнішнім світом та іншими людьми і природою, здійснювати на свій власний розсуд будь – які дії, які не заборонені законом і не перешкоджають іншим особам здійснювати свої права. Автор приходиться до висновку про те, що приватно – правова природа досліджуваних прав має суттєвий вплив на приватно – правовий механізм і конкретні способи їх здійснення.

Ключові слова: здійснення цивільних прав, суб'єктивні немайнові цивільні права, правова природа немайнових прав, особисті немайнові права фізичних осіб, статика і динаміка здійснення окремих видів немайнових прав.

The article is devoted to highlighting one of the actual theoretical and methodological problems of civil law regarding the concept and legal nature of the exercise of subjective civil non-property rights, the most researched of which are personal non-property rights of individuals. First of all, attention is drawn to the ability to have non-property rights as an individual and a legal entity, to the need to distinguish between the statics and dynamics of certain types of non-property rights. Using the example of personal non-property rights of individuals, the static structure of the entire list of non-property rights is determined, which allows us to analyse not only their concepts, but also their legal nature and content. It is proposed to lay the basis of such a structure for all types of subjective non-property civil rights, first of all, their institutional, and then functional belonging, which is already provided by the legislator in relation to this category of rights, or is foreseen by prospective civil legislation in the Concept of the Civil Code of Ukraine. To determine the legal nature of the exercise of subjective non-property civil rights, attention is paid to theoretical developments in which the content of subjective personal non-property rights is defined as special due to good possession and beneficial use in order to complement the generally recognized structure of the content of subjective civil rights both in theory and in practice rights. In the process of analysing the dynamics of subjective non-property civil law, the scientific search is directed to the possible types of behaviour of the bearer of a specific type of subjective non-property civil law through which certain powers are exercised that determine the content of this right, as well as to its implementation in general, in the form that provided by law. The author joins the position of scientists who explain the private-legal nature of subjective non-property civil rights by the freedom of choice of every person who is born free, independently and on his own initiative to choose for himself the forms, methods, nature, etc. of interaction with the outside world and other people and nature, to carry out at their own discretion any actions that are not prohibited by law and do not prevent other persons from exercising their rights. The author comes to the conclusion that the private legal nature of the studied rights has a significant impact on the private legal mechanism and specific methods of their implementation.

Key words: exercise of civil rights, subjective non-property civil rights, legal nature of non-property rights, personal non-property rights of individuals, statics and dynamics of the implementation of certain types of non-property rights.

Актуальність теми і постановка проблеми. Питання, які висвітлюються у даній статті, пояснюється все більшою увагою, яка приділяється у сучасній цивілістичній науці і практиці питанням усього комплексу немайнових благ, які закріплені у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) [1], або плануються для врегулювання в оновленому цивільному кодексі і особливостям здійснення окремих суб'єктивних немайнових цивільних прав, що, як відомо, є найважливішим етапом для їх ефективного використання у демократичному суспільстві. Статика і динаміка цивільних правовідносин завжди породжує дискусії, здійснюючи вплив і на розуміння обох цих складових на немайнові цивільні правовідносини. У постійному русі перебуває формування самого поняття здійснення таких прав, а правова природа їх впливає як на його зміст, так і на форму та види здійснення кожного конкретного немайнового права, яке має свою специфіку, зокрема: особисте немайнове, інформаційне, корпоративне, у сфері інтелектуальної

власності тощо, а також залежно від суб'єкта такого права. Оновлення ЦК України у цьому сенсі відбувається у всіх зазначених напрямках, враховуючи конкретні приклади із практики і зарубіжний досвід. Однієї із актуальних теоретико – методологічних проблем залишається саме поняття і правова природа здійснення суб'єктивних цивільних немайнових прав. Детальне розкриття питання здійснення суб'єктивних цивільних немайнових прав, судячи із численних досліджень, пов'язане із розумінням самого терміну «право», підходи до визначення якого зазвичай не відрізняються – йдеться про об'єктивне право і суб'єктивне право, а також про їх взаємозв'язок. Зазначене слід вважати вірним і для немайнових суб'єктивних цивільних прав, в тому числі і для відомих нині особистих немайнових прав (право на життя, право на охорону здоров'я, право на інформацію та ряд ін.).

Не зважаючи на актуальність в усі часи тематики здійснення цивільних прав, вивчення особливостей різних

видів суб'єктивних цивільних прав, ґрунтовний аналіз особистих немайнових цивільних прав фізичних осіб, проблема поняття і правової природи здійснення немайнових суб'єктивних цивільних прав в їх комплексі і по окремим видам залишається недостатньо дослідженою, а отже, потребує свого аналізу на нинішньому етапі розвитку вітчизняного цивільного права та на перспективу.

Враховуючи зазначене, **метою** цієї статті є формування власних висновків щодо поняття і правової природи здійснення суб'єктивних немайнових цивільних прав у сучасних умовах розвитку вітчизняного цивільного права на основі розуміння немайнового права у його об'єктивному і суб'єктивному значенні і враховуючи особливості окремих видів немайнових прав фізичних та юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою статті засвідчує, що саме розуміння права і його здійснення завжди цікавили правознавців, а у давні часи також філософів та представників різних галузей, які досі не втрачають свого значення. Цивілісти в усі часи приділяли питанням здійснення цивільних прав значну увагу, що дозволило сформувати надійний механізм здійснення немайнових суб'єктивних цивільних прав, актуальний навіть у розрізі практичної їх реалізації у нинішній період воєнного стану в Україні. Найповніше питання, що зачіпаються у цій статті, відображені на сьогоднішній день у ЦК України, зокрема, цивільно-правовим регулюванням нині охоплені особисті немайнові права фізичних осіб у Книзі другій ЦК України, немайнові права інтелектуальної власності – у Книзі четвертій, немайнові інформаційні і корпоративні права як фізичних, так і юридичних осіб нині розпоршені по окремих статтях ЦК України і потребують доповнення і додаткового детального врегулювання, як зазначено у Концепції рекодифікації (оновлення) ЦК України [2].

В основу цієї публікації покладено цілісну концепцію особистих немайнових прав фізичних осіб, а також доктринальні розробки у сфері інформаційних та корпоративних відносин, відносин інтелектуальної власності та інших видів суб'єктивних немайнових цивільних прав фізичних та юридичних осіб, теоретичні висновки вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері здійснення цивільних прав, зокрема здійснення окремих видів немайнових прав фізичних та юридичних осіб, а саме фундаментальні праці таких цивілістів як: Й. О. Покровський, Ч. Н. Азімов, В. І. Борисова, А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова, О. А. Підопригора, З. В. Ромовська, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Я. М. Шевченко та ряду ін.

Особлива увага приділена розробкам і пропозиціям цивілістів, які досліджували різні аспекти немайнових прав і здійснення суб'єктивних цивільних прав, серед яких: В. І. Бобрик, С. Б. Булеца, Н. О. Давидова, О. О. Кот, Л. В. Красицька, О. О. Кулініч, В. М. Коссаєв, О. В. Кохановська, Г. О. Ульянова, Л. В. Малюга, І. О. Романюк, М. О. Стефанчук, Р. О. Стефанчук, Л. В. Федюк, С. І. Шимон та ін. Надійним підґрунтям для формування власних висновків з досліджуваних проблем стали праці відомого цивіліста Р. О. Стефанчука, який присвятив свої дисертаційні і ряд монографічних досліджень вивченню особистих немайнових прав фізичних осіб і детально розвинув теорію цих прав, врахувавши також питання особистих немайнових прав юридичних осіб, здійснення і захист особистих немайнових прав; монографічні роботи О. О. Кота, який на сучасному рівні розвинув і поглибив теорію здійснення і захисту цивільних прав в їх комплексі; теоретичні нароби членів групи з рекодифікації ЦК України: А. С. Довгерта, О. О. Кота, О. В. Кохановської, Н. С. Кузнецової, І. Є. Якубівського, Ю. М. Капіци та ряду інших, які окреслили актуальні напрямки оновлення цивільного законодавства.

Методи наукового дослідження, які використані у даній статті поділяються на загальні і спеціальні, серед

яких найбільш витребуваними виявились методи: індукції і дедукції, системний, діалектичний, догматичний, історико-правовий, формально-логічний, теоретико-прогностичний та ряд ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вітчизняні науковці, які аналізують права людини, звертають увагу на системно-інституціональні зрушення в їх розвитку, що дозволяє переосмислити їхню правову природу, наголошують на інституціонально-правових чинниках у питанні правової аксіології прав людини: «...правова природа регулювання особистих немайнових відносин у Стародавньому Римі мала складну природу і залежно від того, який аспект, приватно-правовий або публічно-правовий, актуалізувався, оцінка конкретних юридичних фактів могла набувати прямо протилежного характеру, бо в основі цих двох масивів права знаходилися, знаходяться і будуть знаходитися контрадикторні за своїм нормативним змістом принципи: *ius privatum* – юридичної рівності сторін, а *ius publica* – правової нерівності» [3, с. 20].

Опускаючи у цій статті висвітлення детальних наукових пошуків у сфері галузевої належності регулювання особистих немайнових відносин – центрального інституту комплексу немайнових прав у сучасному цивільному праві, зазначимо про підсумок багаторічних дискусій – їх цивільно – правова природа сумнівів не викликає, у чинному ЦК України в книзі «Особисті немайнові права фізичної особи» (глави 20–22) наголошується про це однозначно, крім того, сформульовано зміст, гарантії та способи захисту таких прав.

Щодо **правової природи здійснення** немайнових прав, то тут мають місце різні бачення. Передусім мову необхідно вести про матеріальну правову природу здійснення будь-якого права, оскільки як основні види немайнових прав, так і правомочності їх володільців нормативно зосереджено головним чином у ЦК України як основи матеріального цивільного права у цій сфері (не плутати з немайновою їх сутністю). Між тим, важливе значення має і сама процедура або процес здійснення прав, які також передбачені передусім у цивільному праві, але присутні вони і в праві конституційному та ряді інших галузевих норм, в яких вони уточнюються чи доповнюються. Зважаючи на це, необхідно одночасно враховувати, що, наприклад, цивільне процесуальне право стоїть на сторожі правомірності дій володільця прав і захищає його таким чином і від нього самого, тож здійснення права неможливе без його забезпечення у випадку порушення, і здійснюватися буде на основі норм цивільного процесуального права. Виходячи із зазначеного, можемо визначити правову природу здійснення суб'єктивних немайнових цивільних прав як матеріальну цивільно-правову і як змішану – якщо мати на увазі можливість комплексного врегулювання цих відносин конституційним, земельним, сімейним, інформаційним, корпоративним тощо правом, можна погодитись і з процесуалістами, які також вбачають можливим виділяти змішану правову природу здійснення цих прав, але вже із додаванням цивільно-процесуального елемента, не заперечуючи провідну роль матеріальної складової. Таким чином, на сьогодні об'єктивно підтверджено існування матеріально-правової, процесуально-правової та змішаної, або охоронної **правової природи форм і видів здійснення немайнового** права, що передбачені нормами матеріального і процесуального права.

Дослідження поняття та правової природи здійснення усього комплексу суб'єктивних немайнових цивільних прав доречно пов'язати із науковими розробками, які присвячені поняттю і змісту центрального виду немайнових прав – особистих немайнових прав фізичних осіб. Вітчизняні науковці зазвичай визначають передусім статичну структуру особистого немайнового права фізичної особи і склад повноважень, які в ньому містяться, а після цього – і їх динаміку. Зокрема, Р. О. Стефанчук, аналізуючи існу-

ючі концепції стосовно структури суб'єктивного цивільного права, підтримує класичний «тричленний» підхід і стверджує, що «вона складається із сукупності правомочностей на власні дії (позитивний зміст), правомочностей на дії інших осіб (негативний зміст) та правомочностей вимагати захисту цього суб'єктивного цивільного права у випадках, визначених законом» [4, с. 12]. Здійснивши власну спробу виділення рис, властивих змісту лише суб'єктивного особистого немайнового права, науковець вибудовує її структуру залежно від функціональної належності, яку передбачає законодавець стосовно тої чи іншої категорії прав. Можна погодитись із висновками автора про те, що нематеріальний об'єкт у випадку особистого немайнового права необхідно «прикріпити» до суб'єкта, оскільки це дозволить визнати за фізичною особою якість носія відповідного особистого немайнового блага, забезпечивши фізичній особі – носієві такого блага – можливість його використання, після цього виділити дві основні правомочності: можливість бути визнаним носієм відповідного особистого немайнового блага, назвавши його «благоволодінням» і можливість використовувати це особисте немайнове благо для задоволення власних інтересів у порядку, способом та в межах, що не суперечать чинному законодавству та признанню самого блага, формулюючи його як «благовикористання» [4, с. 12]. Крім «позитивних» правомочностей існує і ряд правомочностей негативного спрямування, тому особа може вимагати в інших учасників правовідносин не порушувати немайнове право, скориставшись у разі потреби також правомочністю захисту свого права самотужки або за допомогою компетентних органів. Усе зазначене можна повною мірою віднести і до усього комплексу немайнових прав.

Звертаючись до проблеми динаміки немайнових прав, слід мати на увазі, що метою здійснення немайнового права є перетворення абстрактної можливості, яка формується завдяки правоздатності на конкретну дію, яка ілюструє реальну дійсність конкретної особи. В цьому проявляються усі можливі види поведінки носія суб'єктивного цивільного немайнового права, які дозволяють його здійснити. Саме таким чином реалізуються окремі повноваження, з яких складається зміст цього права, а це вже впливає на його здійснення в цілому. Форма здійснення має бути визначена у відповідному законодавстві, а умови розуміються традиційно для цивільного права – наявність цивільної правоздатності (рівної, невідчужуваної тощо) і необхідного обсягу цивільної дієздатності особи. Дотримання принципів здійснення немайнових суб'єктивних цивільних прав – ще одна обов'язкова умова правомірності поведінки особи, зокрема це – рівність, невідчужуваність цих прав тощо. Зміст дієздатності, свою чергу, включає для особи здатність своєю поведінкою: набувати для себе цивільних прав та створювати цивільні обов'язки; здійснювати набуті права та виконувати створені обов'язки, у тому числі й нести відповідальність або інші негативні наслідки за невиконання чи неналежне виконання створених обов'язків; змінити створені права чи набуті обов'язки, змінюючи спосіб їх здійснення або виконання; припинити чи призупинити існування свого права чи його здійснення, а також існування свого обов'язку чи його виконання.

Найважливіші особливості у сфері здійснення конкретних видів суб'єктивних немайнових інформаційних цивільних прав висвітлила О. В. Кохановська, яка, окрім іншого, удосконала запропоновану в літературі спеціальну процедуру здійснення особистого немайнового права фізичної особи на медичну інформацію. На її думку, застереження щодо обсягів інформування лікарем пацієнта необхідне, але реально навряд чи вирішить проблему суб'єктивного підходу лікаря до самої оцінки – яку саме інформацію вважати повною, чи повною у кожному конкретному випадку, отже, в цих питаннях повинен застосовуватися принципи розумності і добросовісності,

передбачені ЦК України [5, с. 22], таким чином автор пропонує рішення ряду проблем у сфері здійснення і реалізації інформаційних прав, пов'язаних із конфіденційністю медичної інформації. Можна погодитися з автором і в тому, що «юридична природа права на свободу ґрунтується на розумінні, що кожна людина народжується вільною і має право вільно обирати для себе характер і спосіб спілкування з зовнішнім світом, людьми, природою, за власним розумінням будувати світ, який її безпосередньо оточує, здійснювати на свій розсуд будь – які дії, в тому числі – дії, пов'язані із збиранням, зберіганням, поширенням інформації тощо, які не суперечать закону» [5, с. 22–23]. Те саме можна сказати і про здійснення суб'єктивних немайнових прав інтелектуальної власності – наприклад, суб'єкти авторського права на твір здійснюють ці права у специфічній формі – видають, публікують, оприлюднюють, розповсюджують твір, що докорінно відрізняє їх від прав власності, які є майновими і стосуються матеріального втілення твору у формі книги тощо. Повноваження суб'єктів немайнових суб'єктивних прав мають дещо іншу природу здійснення, оскільки ґрунтуються на специфічних повноваженнях особливих суб'єктів цих прав.

Переконавшись в результаті наукового аналізу в тому, що у своїх дослідженнях автори в усі часи звертали особливу увагу на взаємозв'язок і взаємообумовленість таких явищ як об'єктивне і суб'єктивне цивільне право, виокремимо важливі особливості таких понять як «здійснення права» і «механізм здійснення права» для суб'єктивних немайнових цивільних прав – із урахуванням правової природи останніх. **Здійснення права** традиційно розуміється як процес, за допомогою якого уповноваженою особою реалізуються її повноваження, причому останні вважаються такими, що пов'язані із змістом конкретно визначеного суб'єктивного права, завдяки якому ця особа може досягти бажаного результату (в нашому випадку – суб'єктивного цивільного немайнового права). Важливою для дослідження здійснення усієї сукупності немайнових прав є позиція вітчизняних цивілістів, які під здійсненням права розуміють «усі можливі види поведінки носія відповідного суб'єктивного цивільного права, які спрямовані як на реалізацію окремих повноважень, що складають зміст даного права, так і на здійснення даного права в цілому, що може відбуватися у визначеній законодавством формі» [6, с. 145]. Логічно припустити, що під здійсненням суб'єктивного цивільного права мається на увазі реалізація тих можливостей, які передбачаються у самому його змісті. Переважна більшість особистих немайнових суб'єктивних прав здійснюється саме за допомогою реалізації власних правомочностей їх володільців: особа підтримує стан свого здоров'я, веде здоровий спосіб життя, своєчасно звертається по медичну допомогу – тим самим реалізуючи своє право на здоров'я і його охорону; укладає шлюб, здійснюючи своє законне право на сім'ю; звертається до засобів масової інформації чи державних органів із запитом – здійснюючи немайнове право на інформацію; а право на здорове для життя і здоров'я докільця здійснює шляхом проведення мітингів і демонстрацій, зверненням до суду для притягнення винних у погіршенні докільця до відповідальності тощо. В той же час, таке особисте немайнове право як право на охорону здоров'я, яке на сьогодні закріплено у Книзі другій ЦК України можна здійснити шляхом підписання договору про медичне обслуговування, шляхом надання дозволу на проведення операції чи інших лікувальних дій; в свою чергу право на інформацію може здійснитися шляхом підписання договору з організацією, яка надає послуги електронного інформування, а право на отримання інформації з періодичних видань можна реалізувати шляхом укладання договору із Укрпоштою про доставку журналів, газет за домашньою адресою, або у виділенні пошти шляхом надання у користування окремого поштового ящика.

Доповнюючи поширене бачення здійснення суб'єктивних цивільних прав, науковці роблять наголос

на окремих важливих аспектах: Д. В. Горбась, наприклад, наголошує на добровільності вчинення уповноваженою особою «відповідних дій, спрямованих на використання можливостей, закладених у суб'єктивному праві, для задоволення потреб та інтересів носія цього права» [7, с. 29], О. О. Кот стверджує, що під здійсненням прав слід розуміти «...фактичне вчинення тих дій, актів реальної поведінки особи, можливість вчинення яких надана цій особі шляхом закріплення за нею (набуття) суб'єктивного цивільного права» [8, с. 18], причому відносить до необхідних передумов здійснення суб'єктивного цивільного права саму наявність цього права у особи. Ми вважаємо, що слід погодитись із цими уточненнями і в аспекті здійснення немайнових суб'єктивних цивільних прав і пропонуємо комплексний підхід, який би врахував усі зазначені вище уточнення, а отже, вести мову у випадку здійснення суб'єктивних немайнових цивільних прав про бажаний для особи результат реалізації відповідних правомочностей, а також дій, закладених у самому немайновому праві і фактичних актів реальної поведінки особи, і врахувати, що здійснення права з точки зору його володільця у таких відносинах необхідно трактувати як правомірну дію, оскільки у протилежному випадку можливі прояви зловживання правом, або його порушення самою особою собі на шкоду чи іншими особами, або ж його невиконання. Крім того, особливістю суб'єктивних немайнових цивільних прав є те, що їх здійснення стає можливим за умови наявності самого факту народження дитини або попереднього набуття суб'єктом визначених прав на підставі інших юридичних фактів, або їх складів, зокрема, досягнення певного віку чи укладання договору (про надання медичної допомоги, наприклад).

Таким чином, під здійсненням суб'єктивного немайнового права у широкому сенсі можна розуміти усі можливі види поведінки носія відповідного права, які спрямовані на здійснення даного права, що може відбуватись у визначеній законодавством формі, за допомогою реалізації усього комплексу можливостей, які передбачаються у самому його змісті, у першу чергу – ініціативна і самостійна, на свій розсуд найбільш повна реалізація самим володільцем права усіх належних йому правомочностей з метою задоволення своїх немайнових прав та інтересів. В свою чергу, під здійсненням суб'єктивних немайнових цивільних прав у вузькому сенсі можна розуміти процес, за допомогою якого фізична або юридична особа реалізує правомочності немайнового характеру, якими вона володіє, – у вигляді активних позитивних дій або правомірної пасивної поведінки, що пов'язана із змістом конкретного суб'єктивного немайнового права, якими ця особа володіє у силу народження чи набуття за умови життя у соціумі (фізична особа) чи створення (юридична особа), прагнучі досягти певного бажаного результату; отже особливістю суб'єктивних немайнових цивільних прав у широкому сенсі є те, що їх здійснення стає можливим за умови наявності самого факту народження дитини або попереднього набуття суб'єктом визначених прав на підставі інших юридичних фактів.

Нині ж до кола питань, що активно обговорюються, можна віднести також ті, що належать до **суб'єктів, способів і механізму здійснення** немайнових суб'єктивних цивільних прав., які поділяють в залежності від виду самих дій в яких вони реалізуються – юридичних або фактичних. Оскільки ці проблеми потребують самостійного аналізу і щодо них не вироблено єдиної думки для мети оновлення ЦК України, ми винесли їх за межі даної статті як перспективні для подальших досліджень.

Висновки. Поняття та правова природа здійснення суб'єктивних цивільних немайнових прав є на сьогодні

однією із актуальних теоретико – методологічних проблем цивільного права, найбільш дослідженими серед яких є особисті немайнові права фізичних осіб. Наявність немайнових прав у фізичної особи з моменту народження, або в процесі дорослішання і набуття їх у соціумі, дозволяє людині здійснити свої суб'єктивні немайнові права і задовольнити інтереси, причому здатність мати немайнові права притаманна як фізичній, так і юридичній особі (за винятком тих випадків, коли їх може набувати лише фізична особа як жива істота).

Статична структура усього переліку немайнових прав може використовуватись для аналізу їх поняття і визначати притаманну їм правову природу та зміст. У свою чергу, завдяки аналізу динаміки суб'єктивного немайнового цивільного права, науковий пошук спрямовується на можливі види поведінки носія конкретного різновиду суб'єктивного немайнового цивільного права і з'ясовується як реалізуються окремі повноваження, що обумовлюються його змістом, дається відповідь на питання щодо форми його здійснення. У понятті і змісті здійснення суб'єктивних немайнових цивільних прав у сфері особистих немайнових прав відносин, прав відносин інтелектуальної власності, інформаційних і корпоративних та ряду інших прав існують притаманні лише їм особливості.

Заслуговує на схвалення позиція науковців про **приватно-правову природу** суб'єктивних немайнових цивільних прав, що пояснюється свободою вибору кожної людини за власною ініціативою обирати для себе форми, способи, характер тощо взаємодії із зовнішнім світом та іншими людьми і природою, здійснювати на свій власний розсуд будь-які дії, які не заборонені законом і не перешкоджають іншим особам здійснювати свої права; саме приватно- правова природа суб'єктивних немайнових цивільних прав має суттєвий вплив на приватно- правовий механізм і конкретні способи їх здійснення.

Під **здійсненням суб'єктивного немайнового права у широкому сенсі** пропонуємо розуміти усі можливі види поведінки носія відповідного права, які спрямовані на здійснення даного права, що може відбуватись у визначеній законодавством формі, за допомогою реалізації усього комплексу можливостей, які передбачаються у самому його змісті, у першу чергу – ініціативна і самостійна, на свій розсуд найбільш повна реалізація самим володільцем права усіх належних йому правомочностей з метою задоволення своїх немайнових прав та інтересів. У свою чергу, **під здійсненням суб'єктивних немайнових цивільних прав у вузькому сенсі** пропонуємо розуміти процес, за допомогою якого фізична або юридична особа реалізує правомочності немайнового характеру, якими вона володіє, – у вигляді активних позитивних дій або правомірної пасивної поведінки, що пов'язана із змістом конкретного суб'єктивного немайнового права, якими ця особа володіє у силу народження чи набуття за умови життя у соціумі (фізична особа) чи створення (юридична особа), прагнучі досягти певного бажаного результату; отже особливістю суб'єктивних немайнових цивільних прав у широкому сенсі є те, що їх здійснення стає можливим за умови наявності самого факту народження дитини або попереднього набуття суб'єктом визначених прав на підставі інших юридичних фактів.

До перспективних для дослідження проблем можна віднести ті, що випливають із питань, які стали предметом аналізу у цій статті і належать до **суб'єктів, способів і механізму здійснення** немайнових суб'єктивних цивільних прав, оскільки щодо них не вироблено єдиної думки у доктрині вітчизняного цивільного права і вони важливі з огляду оновлення ЦК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-ІУ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

2. Концепція рекодифікації (оновлення) Цивільного кодексу України. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
3. Механізм цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин в умовах євроінтеграції : монографія / за ред. М. К. Галянтича та Ю. О. Заїки. К. : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. 340 с.
4. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2007. 41 с.
5. Кохановська О. В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 34 с.
6. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія. Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2007. 626 с.
7. Горбась Д. В. Сутність здійснення суб'єктивного цивільного права // *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 2. С. 27–29.
8. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. К. : Алерта, 2017. 494 с.